

De Eraut

voor de

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het nadrukken van den inhoud van dit blad is verboden overeenkomstig de Wet op het Auteursrecht.

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geabonneerden verzonden.
Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE. Abonnementen en Advertentieën aan de ADMINISTRATIE. Bureau: Warmoesstraat 86, te Amsterdam.
Inzendingen, die later dan Donderdag 's namiddags te 12 uur worden ontvangen, kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Zondag 22 October 1916. N°. 2022.

Abonnementen: *franco* aan huis, per drie maanden f 1.20, voor België per jaar f 3.30 bij vooruitbetaling, voor het verdere buitenland en Ned.-Indië per jaar f 6 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers f — 10. Abonnementen worden aangegoten door het Bureau te Amsterdam, Boekhandelaars, Postdirecteuren enz.
Advertentieën: van 1 tot 8 regels f 1.20, voor elke regel meer f — 20.
Aanvragen en vermelding van liefdegaven f — 12 per regel.

Van de Voleinding.

CCXXII.

ZESDE REEKSE.

XLV.

Ofchoon deze drie mannen, Noach, Daniel en Job, in zijn midden waren; zij zouden door hunne gerechtigheid alleen hunne zielen bevrijden, spreekt de Heere HEERE.

Ezechiël 14 : 14.

De gewichtige betekenis van 't feit, dat de Christus zelf (en zoo ook zijn apostelen) zich op Daniel beriep, doet nu in de tweede plaats de vraag rijzen, of ook onder tijdgenooten van Daniel heenwijzing naar zijn optreden plaats greep. Noodzakelijk is dit niet, en van meer dan één profet, aan wiens profetisch optreden zelfs geen twijfel opkwam, is in geen der andere profeten of in andere Oud-Testamentische geschriften ook maar een spoor te ontdekken. Zoo wordt Habakuk niet anders genoemd dan in zijn eigen geschrift door hem zelf, en zulks niettegenstaande de zoo bekende uitspraak in Habakuk: »De rechtvaardige zal door het geloof leven» (II : 4) zich door korthed zeer wel tot aanhaling leende, en vooral na de Reformatie een der sterkst bezegelde uitspraken werd. Ook al ware het derhalve, dat in geen, ander boek van het Oude Testament van Daniel of van zijn Schriftuur melding ware gemaakt, zoo zou hieruit toch in geen enkel opzicht enige grond van bewering tegen de echtheid van zijn boek te ontleenen zijn. Het is dan ook geheel toevallig, dat met name in de Profetie van Ezechiël een zoo hoogst opmerkelijke verwijzing naar Daniel plaats greep. Die aanhaling vindt men bij Ezechiël in hoofdstuk XIV : 14 en 20, en nogmaals in hoofdstuk 28 : 3. Hierop lettende, zou de gewone lezer aanstonds zeggen, dat die getuigenissen van Ezechiël op zeer in het ooglopende wijze het historisch bericht omtrent Daniels optreden versterkten. Hier echter doet zich nu het uiterst zonderling verschijnsel voor, dat de critici, die Daniel tot gefingeerd profet pogen te verklaren, zich juist op deze getuigenissen van Ezechiël beroepen, om het boek van Daniel als geheel onecht ten toon te stellen. Zie hier, hoe dit dan in zijn werk gaat. Ezechiël, zegt men dan, spreekt wel van *zekeren* Daniel, doch met geen woord van een Daniel die zoo zijn optreden in de dagen van Nebucadnezar, Belshazzar of Cyrus. De Daniel, waarvan Ezechiël gewaagt, hoort thuis in een veel vroegere periode van Israels geschiedenis, en moet zelfs vóór Job geleefd hebben; hij kan alzoo niet een Hofbeampte uit Nebucadnezars dagen geen de minste overeenkomst hebben. Er komen in de Heilige Schrift meerdere Daniels voor. Zelfs onder de eigen zonen van David wordt in 1 Kronieken 3 : 1 een Daniel vermeld. Onder hen die met Ezra uit de Ballingschap naar Jerusalem terugkeerden, lezen we ook van een Daniel in Ezra 8 : 2 en in Nehemia 10 : 6. Reeds hieruit blijkt, dat men verkeerd doet, met aanstonds aan den Daniel uit Nebucadnezars dagen te denken, als het geschrift, dat op Daniel's naam loopt, ons voor wordt geleid. Veeleer staat zelfs onherroepelijk vast, dat Ezechiël niet de Daniel, die uit den leeuwenkuil zou gered zijn, bedoeld kan hebben.

Op wat grond rust nu dit beweren? Uitsluitend hierop, dat Ezechiël van *zekeren* Daniel spreekt in verband met Noach en Job, als vormende samen een drietal mannen, een zeker triumviraat, dat in zeker opzicht bijeenhoort. Had nu Ezechiël geschreven: »Noach, Job en Daniel», zoo zou men hierop niets hebben aan te merken gehad, en zou men er ook geen enkele gevolgtrekking tegen de echtheid van het boek Daniel uit hebben kunnen afleiden. Juist zoo echter nam Ezechiël het intusschen niet. Hij schreef in XIV : 14 in geheel andere orde van opvolging deze drie namen aldus: »Ofchoon deze drie mannen, Noach, Daniel en Job, in het midden van dit land waren, zij zouden door hun gerechtigheid alleen hun eigen ziel bevrijden», spreekt de Heere HEERE. En uit deze lectuur leidt men dan af, dat de Daniel waarvan Ezechiël hier gewaagt, *voór* Job moet geleefd hebben. Ook zij toch, die ook in Job niets dan een product der verdichting zien, zijn toch vrij eenparig van oordeel, dat het boek Job van omstreeks 650 dagteekent, en daar nu Daniel eerst in 594 vermeld wordt, zou in elk geval de volgorde van deze drie mannen niet kunnen geweest zijn: »Noach, Daniel en Job», maar had ze moeten wezen: »Noach, Job en Daniel». Job ware dan de oudere, en Daniel de jongere, iets waarop dan hier te meer nadruk zou moeten

worden gelegd, omdat Ezechiël, die deze drie mannen in een andere orde op elkander volgen laat, geheel op de hoogte van de werkelijke leeftijdsverhouding moet geweest zijn. Naar de onderscheiden gegevens die ons ten dienste staan, mag en moet toch aangenomen, dat Ezechiël in 599 v. Chr. uit Jerusalem naar Tel Abib in Mesopotamie is weggevoerd, en dat hij toen reeds over de 25 jaren oud was. Zijn openlijk optreden in het Zuiden van Mesopotamie dagteekent toch van 574 of juist nog van 572 v. Chr. Ezechiël woonde derhalve vlak bij het terrein, waar Daniel als Hofambtenaar is opgetreden, en hij deed zulks ongeveer in dezelfde tijd, waarin Daniel in het midden van Azië van zich hooren liet. Ezechiël wist alzoo, dat Job voorafging, en hoe zou hij dan de zoo verkeerde volgorde genomen hebben, om na Noach eerst Daniel, en daarna pas als laatste van de drie Job te noemen?

Zoo oppervlakkig bezien, schijnt deze opmerking van de critische heeren zoo aannemelijk, dat niet weinigen ze aanstonds overnamen. En waarop zou 't dan, naar luid van hun voorgeven, meer zijn gekomen? Hierop, dat hetgeen in het geschrift van den pseudo-Daniel voor ons ligt, eerst dagteekent uit de dagen der Macabeëen, en alzoo eerst diep in de tweede eeuw voor Christus te boek zou zijn gesteld, zoodat Ezechiël van den pseudo-Daniel zelfs niet kon spreken wijl hij niets van hem afwist. Het verschil tusschen de vier eeuwen. Daar hij nu evenwel toch van *zekeren*, overigens ongenoemde, Daniel gewag maakt, zoo is hieruit af te leiden, dat die Daniel, waarop Ezechiël doelt, een geheel andere profet, zegt men, moet geweest zijn, uit een veel vroegere periode, en een man die lang vóór de ballingschap optrad. Zoo zou derhalve de orde, waarin Ezechiël deze drie getuigen neemt, Noach eerst, daarop Daniel en lang na hem Job in de 7e eeuw, juist zoo uitkomen zoodat in Hoofdst. XIV : 14 genomen wordt, en alle moeilijkheid en onwaarschijnlijkheid zou ten eenemale wegvallen. — Doch al laat zich dit, zóó voorgesteld, zeer wel hooren, een nader inzien van den tekst, dien we bij Ezechiël in Hoofdst. XIV vinden, leidt toch tot een geheel andere slotsom. Men behoeft, om dit in te zien, het verband slechts na te gaan, waarin Ezechiël deze drie groote mannen noemt, om zich de juistheid van de orde die Ezechiël koos, en wel met het oog op den Daniel uit Nebucadnezars dagen, van allen kant bevestigd te zien. Ook hier echter ga een historische opmerking vooraf. Als Ezechiël zijn tijdgenooten op Noach en op Job wijst, roept hij in hun voorstelling hiermede twee mannen op, die elk van zijn tijdgenooten bij name kende. Er was geen kind of 't had van Noach, en er was geen jongeling of hij had van Job gehoord. In dit verband kan alzoo niet van een derden persoon, hij mocht dan Daniel of hoe ook heeten, melding gemaakt zijn, of 't moest evenzoo een man uit het grijze verleden zijn, wiens optreden in de historie tot de gerede kennis van elken Jood en van elke Jodin in Ezechiël's omgeving was doorgedrongen. Men verlieze toch niet uit het oog, dat de kring waarin zich Ezechiël bewoog, uit vrome, geloovige ballingen bestond, die in de heilige historie doorkneed waren. Ook ten onzent zijn het met name nu nog de geestelijke erfenamen der Calvinisten, die het best in de historie der 16e en 17de eeuw thuis zijn. En zoo was het uiteraard ook in Tel-Abib, of wil men, aan de Chebar. Van Noach en Job wist in dien kring een ieder.

Noemde nu Ezechiël in rechtstreeksch verband met Noach en Job nog een derden getuige, dan moest dit van zelf ook een overbekend persoon zijn. Dan moest ook het optreden van dezen onderstelden Daniel een historische betekenis in het verleden hebben gehad. En dan moest ook het geloof, geslacht waartoe hij sprak en waarvoor hij schreef, bij het eerste hooren van den naam van Daniel zich onmiddellijk hebben kunnen te binnen brengen, wie die Daniel geweest was, en waardoor deze Daniel, evenals Noach en Job, historisch een der groote mannen uit het verleden was geworden. Aan dien stelligen en onontwikkelen eisch voldoet nu echter wat de critische heeren hier aanmerken, in geen enkel opzicht. Naar zij 't toch voorstellen, was de Daniel dien Ezechiël bedoelde, een persoon uit een vroegere periode, op wiens getuigenis Ezechiël zich beroepen kon. Alleen maar, als men nu het bewijs vraagt, dat deze Daniel geleefd heeft, dat hij een man van historische betekenis is geweest, en dat hij onder de toenmalige vromen een man van heilige heugenis was, dan weet niemand hem

ook maar met een letter op deze noodwendige vraag te antwoorden. Ze erkennen toch, dat van zulk een wonderen Daniel in het verleden onder de toenmalige Joden *niets* hoegenaamd bekend was. De onderstelde Daniel uit de 7e eeuw is ook voor hen niets dan een N.N., omtrent wien niemand iets naders weet mede te deelen. Dit nu is ten eenemale onhoudbaar. Als de profet zich op het heilige verleden beroept, en in dien zin verwijst naar Noach en Job, kon en mocht hier geen Daniel als derde aan zijn toegevoegd, of de vromen uit die dagen, tot wie Ezechiël zich richtte, moesten ook dezen Daniel even goed bij name gekend hebben, en hem in de traditie van het volk als een der groote getuigen des Heeren hebben opgenomen. Nu daarentegen, naar luid van wat deze critische heeren voorgeven, die derde persoon, die hier met Noach en Job in één adem wordt genoemd, een persoon moet geweest zijn, *van wien men verder hoegenaamd niets afwist*, zoo is het een volstrekte ondenkbaarheid, dat een profet als Ezechiël, onder de bezieling des Heiligen Geestes getuigende, een klank zou misbruikt hebben, die voor het vrome volk niets zei.

Toch valt het volle licht op den blunder, waaraan deze heeren zich hier schuldig maakten, eerst zoo men den tekst in het verband nader beziet, waarin Ezechiël's beroep op Noach, Daniel en Job voorkomt. Alleen, om dit in te zien, moet op den tekst van Ezechiël nader worden ingegaan. In het laatste gedeelte van Ezechiël XIV, waarin de opsomming van de drie mannen: Noach, Daniel en Job voorkomt, betuigt Jehovah door Ezechiël aan zijn volk, dat geen vroom vertoon ook maar iemand zal kunnen redden, en dat eeniglijk wie tot de gerechtigheid wederkeert, en zijn leven naar Gods ordinantie instelt, aan het bederf en verderf zal kunnen ontkomen. En om dit nu met alle kracht aan te dringen, opdat een ieder wel versta, dat geen hooge levenspositie, of wat ook, hem aan de kleem van deze betuiging kan doen ontkomen, betuigt de profet Ezechiël hun in naam des Heeren, dat al waren het Noach, Daniel en Job zelfs, deze hooge historische positie hun in niets baten zou, en dat hun ziel niet zou kunnen bevrijd worden, indien ze niet klaar en duidelijk tot de gerechtigheid des Heeren terugkeerden. En in dit verband staat er nu in vs 14: Ofchoon Noach, Daniel en Job in uw midden waren, ook zij zouden alleen door hun gerechtigheid hun ziel bevrijden kunnen; waarop dan gevraagd wordt: Hoeveel meer geldt die eisch dan niet voor u? Doch hierbij blijft het niet. De Heere stelt een tweede geval: »Zoo ik het boos gedachte maak door het land te gaan, om het van kinderen te berooven, zoodat er niemand meer door kan gaan vanwege het verscheurd gedachte, toch zouden zelfs Noach, Daniel en Job het onheil hoogstens alleen voor zich zelf, maar nimmer voor hun zonen en dochteren ontkomen. Zij zelven, persoonlijk alleen, zouden bevrijd worden, maar het land zou verwoest worden. Hierop nu volgt de derde bedreiging in vs 17: »Of als ik het zwaard bringe door dit zelve land, en tot dat zwaard zij: Ga door, zoodat ik daarin uitroei menschen en beesten, ofchoon Noach, Daniel en Job in het midden van dit land waren, zoo waarachtig als ik leef, spreekt de Heere HEERE, zij zouden zonen noch dochteren bevrijden, maar zij zelven alleen zouden bevrijd worden». En nu de vierde onderstelling, die ge in vs 19 en 20 vindt en die spreekt van het geval, dat de Heere een pestilentie in het land mocht zenden: »Of als ik de pestilentie in dit zelve land zende, en mijne grimmigheid daarover met bloed uitgiet, om daarin de menschen en beesten uit te roeien, ofchoon Noach, Daniel en Job in het midden van dit land waren, zoo waarachtig als ik leef, spreekt de Heere HEERE, zoo zij een zoon, of zoo zij een dochter zouden bevrijden. Ook zij zouden alleen hun eigen ziel bevrijden door hun gerechtigheid». En ten slotte voegt vs. 21 er dan nog aan toe, dat dit alles nog te dieper zal ingrijpen, indien de Heere de vier plagen tegelijk zendt: het zwaard, den hongers, het boze gedachte en de pestilentie, alles op eenmaal.

Waarp slaat nu deze breede uiteenzetting historisch terug? Tot dusver had het nationaal verband in Israel het volk als volk saamgehouden, en telkens weer tot zijn uitredding geleid. Thans echter kwam het oordeel. Het volk als volk ontviel nu aan de genade, en wat nog ontkomen kon, zou eeniglijk ontkomen door *persoonlijke* zielsaansluiting aan Jehovah. Hierin nu kon echter zeer stellig een graadverschil optreden, omdat er hierbij

verschillende gevallen denkbaar bleven. In de eerste plaats konden *allen* onder het oordeel wegvallen, met uitzondering van *een enkel* man met zijn gezin. Zoo nu was het met Noach. Alles ging toen in den Zondvloed onder, en alleen Noach ont kwam, en zulks wel met zijn gezin, om aldus een nieuw menschelijk geslacht te doen opkomen. Harder nog ging 't toe met Daniel, aan wien niets overbleef dan een drietal vrienden, Sadrach, Mesach, en Abednego, en bij wien zelfs van geen voortplanting van zijn geslacht sprake was. Maar hier scherpt sloeg het oordeel toch altoos in bij Job, wiens zonen en dochteren *allen* stierven, en wiens drie vrienden Elifaz, Bildad en Zofar, niet alleen hem niet steunden, maar zelfs zijn leed nog wamen verbitteren. Zoo blijkt dan hier van zelf, hoe er geen sprake van *kan* zijn, om Job vóór Daniel te nemen. Het *laatste* van de drie moest hij genoemd, wiens be rooving en wiens isolement het *erste* en tot op het *uiterste* ging, en dat greep plaats bij Job op den aschhoop, die zelfs in een verbijsterend oogenblik zijn dag vervloekte. Verder dan Job kon het niet gaan. Noach ging dan nog in de ark met zijn gezin en met de dieren van het aardrijk. Bij Daniel gaat 't lijden tot op den dood, die dreigt van het wild gedierde. Dit is hier de tegenstelling met Noach, die niet alleen zijn gezin behield, maar ook de dieren in de ark met zich nam. Doch aan Daniel blijven ten minste nog zijn drie vrienden. Bij Job daarentegen vallen ook die weg, en wordt het in 't tegendeel verkeerd. De vrienden toch vertroosten Job niet op den aschhoop, maar benaauwen hem nog te meer. Bij Job bereikt daarom de verlatenheid de hoogst denkbare ellende. Job behoudt *niets* meer. *Alles* is tegen hem. Ja, hij komt tot zelfvervloeking. De orde: Noach eerst, dan Daniel, en dan eerst Job, is alzoo in 't minst geen vergissing en geen fell, maar juist wat 't hier zijn moest. Naar graadverschil is de verlatenheid het minst bij Noach in de ark, veel banger reeds bij Daniel, maar het zwaarst en bangst van allen bij Job. Van een gewijzigde orde kan alzoo geen sprake zijn. Het *moet* zijn, gelijk 't er staat, eerst Noach, dan Daniel en ten slotte Job.

Let er daarom wel op, dat de naam Daniel een gansch gewone naam in de Joodsche geslachten was, zelfs een naam die gegeven werd aan geheel onbeduidende personen, gelijk we er boven uit Ezra en Nehemia, en zelfs uit de Kronieken, de proeve van aangaven. We moesten hier aldus op ingaan, omdat de namen van Jesaja, Jeremia en Ezechiël, en zoo ook die van Daniel, op ons zoo licht den indruk maken namen te zijn, die uitsluitend en eeniglijk door deze profeten gedragen zijn. Dit nu is wel het geval met den naam van Ezechiël, maar niet met die van Jesaja en Jeremia, en zoo ge de Concordantie van Trommius naalaat, ziet ge aanstonds, dat er naast de profeten ook nog heel andere Jesaja's en Jeremia's in de geslachtsregisters vermeld worden. Juist het felt echter, dat niemand hieraan ook maar even denkt, toont, hoe onbeduidend en onbeteekenend die andere Jesaja's en Jeremia's geweest zijn. Niemand weet er bijna iets van. En zoo nu is het ook met den naam van Daniel. De geslachtsregisters toonen ook hier, dat er vele Daniels in Israel geweest zijn. Gelijk we zagen, was er zelfs een zoon van David, die dezen naam droeg. Alleen maar, van deze andere Daniels is ons niets overgeleverd. Het waren blijkbaar onbeduidende en, onbekende personen, van wier bestaan zelfs de minste heugenis niet in de historie was overgebleven. Doch al is dit onbetwistbaar, dit neemt toch het feit niet weg, dat Ezechiël zich dezelfde trits van personen van Noach en van Job, van wie een ieder afwist, niet als één kon denken met den naam van een geheel onbeduidenden Daniel. Zou Ezechiël in éne orde van samenvoeging van Noach, van Daniel en van Job kunnen spreken, dan moest in de heugenis van het volk van dien Daniel even goed als van Noach en van Job algemeen bekend zijn, wat deze Daniel te bedimen had gehad en wie hij geweest was.

Noach was een op den voorgrond tredende persoon in de heilige openbaring. Geheel hetzelfde kan van Job worden gezegd. Het wereldprobleem toch van den samenhang tusschen gerechtigheid en voorspoed was voor Israel in hem verpersoonlijkt. Zou hier nu Daniel als derde in de trits aan worden toegevoegd, dan moest ook die Daniel een algemeen bekend drager van de heilige Gods-openbaring zijn geweest, zoodat een ieder, die dit stuk van Ezechiël las, aanstonds het

verband begreep tusschen Daniels geestelijk schoon en zijn sociaal leed in de uitwendige levensopenbaring. Doch juist dit konden de critische betweters niet met een enkel gegeven aantoonen. Integendeel, ze moesten erkennen, dat ze van dezen Daniel uit den voortijd, waarop ze zich beriepen, niets hoegenaamd afwisten. Hij was ook hun een volstrekt onbekende persoon. En dit nu klopt niet. Wilt ge u, in één adem met Noach en Job, beroepen op een Daniel uit de periode die aan Job voorafging, dan moet die onderstelde persoon, waarop ge u beroept, ook een sterk meetelend getuige in de heilige openbaring zijn geweest; dan moet evenals van Noach en van Job ook van hem bekend zijn geweest, wat God de Heere aan hem betoond heeft; en dan vordert ge in uw verzonnen betoog geen schrede, door kortweg en zonder nadere aanwijzing, zulk een denkbeeldigen Daniel in één adem met op den voorgrond tredende personen als Noach en Job te noemen. En nu komt hier in de tweede plaats bij, dat alle pogen, om hier de orde van deze drie getuigen chronologisch te maken, falen moest. Er is hier van chronologische orde of van geregelde tijdsopvolging geen sprake. Het kwam er hier op aan, om voor Israel klaar en duidelijk te maken, dat zij niet ontkomen zouden aan het over hen dreigend oordeel, waaraan, blijkens de algemeen bekende historie, zelfs drie zoo hoogstaande Godsmannen zich niet zouden kunnen onttrekken. Dat hierop, en hierop alleen, bij het noemen van deze drie mannen in deze bepaalde volgorde gedoeld wordt, blijkt uit de climax die in het drievoudig oordeel optreedt. Eerst Noach, de man die heel de wereld onder zag gaan en alleen met zijn gezin overbleef, omdat hij aan God had vastgehouden en in zijn God geloofd had. In tweeden graad na Noach is het Daniel, die alles verloor en alleen zijn drie vrienden overhield. En ten slotte is het eerst in Job de voltrekking van het volstrekte oordeel, waar zelfs alle zonen en dochteren hem ontfond waren, en zelfs de vrienden die bij Daniel nog steun boden, hier den lijder eer nog banger verschrkten.

Het hier noemen van Daniel is alzoo geheel op zijn plaats, en waar hij genoemd werd, moest hij vóór Job genoemd, en kon hij niet op Job volgen. De insnjdende tegenstelling tusschen de vroomheid en het met die vroomheid gepaard gaande lijden, ging toch niet bij Daniel, maar bij Job het verst. Israel moest in de ballingschap 't hooren, dat, bekeerde het zich niet, aan het volk niet alleen zou overkomen, wat aan Noach was opgelegd, d. i. een verlies van heel de wereld, om alleen in eigen kleinen kring over te blijven. Dan evenzoo verstaan, dat nu het volk niet alleen zou te dragen hebben wat aan Daniel overkwam, want Daniel had altoos nog zijn vrienden. En dat alzoo, wijl hier 't oordeel op 't hoogst en op 't scherpst zou gaan, het lot en het lijden van Job, d. i. hier 't lijden in zijn bittersten vorm, aan Israel, zoo 't zich niet hartgrondig bekeerde, te wachten stond. Dit nu kwam tot uitdrukking in de vier voorspiegelende oordelen van het zwaard, den hongers, het wild gedierde en de pestilentie, en het kwaad der bedreiging klom tot de *uiterste* hoogte, toen deze vier jammeren geconstateerd waren, en de Jood alnu geplaatst werd tegenover een uitkomst, waardoor deze vier oordelen, alle samen, en als op eenzelfde oogenblik, den vrome, die niet hartgrondig zich naar Jehovah keerde, te wachten stonden.

Natuurlijk is hieruit geheel ten onrechte afgeleid, alsof Ezechiël de Verkiezing op zij schoof, en geheel in strijd met de overige openbaring zekere historie van werkelijkheid opzette, en dat hij nu, met het oog daarop, het vroeger bestaan van een zekeren Daniel had aangenomen, iets waardoor de werkelijkheid haar toppunt zou hebben bereikt. Zoo kan men natuurlijk in zeer lichten trant een quasi-historie verzinne, maar wie hecht aan zulk een voorstelling ook maar de minste waarde of betekenis. Nooit is in de Heilige Schrift geopenbaard, dat in de opbouw van ons heil ons persoonlijk geloof, onze persoonlijke gedraging, of ons persoonlijk lijden niet zou meetellen. Geheel de Schrift toont ons veeleer, hoe juist de beide elementen, dat van Gods genade en dat van de persoonlijke bekeering en heiliging, steeds samenwerken en ineenvloeien, om de gewenschte uitkomst mogelijk te maken. Hier nu spreekt zich dit ethisch mysterie juist daarin uit, dat na de ballingschap het volk als volk in zijn nationale betekenis niet herleven kon, en dat 'veeleer als volk wegkon, om ten slotte alleen in den Messias zijn rijke toebereiding te doen uitkomen. Voorshands bleef het nu daarom voor den Jood een *persoonlijk* geding, of hij den Messias aanvaardde zou. Zijn volk

ndingen.

achtig-
heid

rijdingauidel

tabletten.

kalmte, nemen
igheid weg en
de slaap. Per
1.70. Verkrijg-
ten.

HARDT,

Zeist.

„Mijnhardt“.

rsiteit.

oorn f 6; door den
0; door Ds. H. J.
0; door den heer
7; door den heer
f 3, uit Dotsburg
men f 27.50; door
formets f 20, uit
den heer B. Rien-

wer te Amstelveen
oan te Krimpen
J. H. Ekkelmaus te
P. G. te D. f 2.50;
Veendam f 9, uit
f 53.50; door den
f 29.50; door het
te storting f 1000;
Sassenheim f 50;
Leiderdorp f 276;
ibreen f 5.50; door
Bruinisse f 124.75.
theol. faculteit):
peren f 3.23 (ver-

te Geesteren en
f 11.16; te Andel
e Giessen Rijswijk
te Nieuwendijk
te Waardhuizen
f 18; te dito B
1.10; te Weesp A
38.65; te Grams-
in Zuid f 36.164;
samen f 11.14; te
samen f 11.40; te
samen f 31.304;
f 2, samen f 3.51;
a f 11.70, samen
f 28.20, samen
7.64, samen f 12.79;
10, samen f 37.35;
Gdam f 6.524;
tekeburden f 21.14;
samen f 15.93; te
samen f 16.11; te
samen f 11.73;
samen f 11.45; te
samen f 31.91; te
mdag f 63.21 en
Neebe f 6.404 te

van de Ger. Kerk
ten in de Collecte

eyer, van J. P. te

teit:

en heer G. Gouman
den heer W. H.
door Ds. H. M.
uit Oppenhuisen
f 77.25.
en heer G. Gouman
samen f 6.50; door
gen f 2; gevonden
Kerk te Maassluis
f 77.25.

nans te Zuilechem
uit Veendam f 9,
Muntendam f 4.50,
f 36.50; door den
f 1.50; door den

Harlingen, van R.
f 1; J. O. f 1, A.
1. P. H. f 50, F.
f 95.50; door Ds.
terzee f 9.5644; te

diefonds:

Dr. J. H. Lam-

Penningmeester.

162.

Advertentie tot
den.

doet dit niet. Israel als volk bezondigt zich veeleer ten doode toe aan den Messias dien 't van Jehovah ontving. Elke apostel komt nu persoonlijk uit, elk geloovige sluit zich persoonlijk aan, en het volk als volk zinkt terug onder het oordeel, dat eerst tot ontspanning zal komen, als in het eind der dagen het volk als volk weer in de genade ingaat, en heel Israel, voor zooveel 't dan in Christus leeft, zalig zal worden.

Het is daarom geen bijzaak, of men Ezechiel XIV misduidt. Zij, die dit in oppervlakkigheid deden, toonden het geestelijk contact met het bestel van Jehovah over zijn volk te missen. Had dit besef in hen gewerkt, zij zouden zulk een averechtsche voorstelling van het profetisch beled niet kunnen geven hebben.

Juist wat Ezechiel van Daniel schrijft, bevestigt de historische realiteit van zijn optreden, en stemt geheel overeen met wat in de historie van den echten Daniel en van het woord dat van hem uitging, bericht werd. Doch in dit verband zij er dan ook op gelet, dat wel Job diepste werd aangegrepen, maar dat Job daarin het gelukkigst was, dat hem na het diepste en hoogste leed, ook de hoogste en rijkste vreugdevergoeding ten deel viel. Bij Job toch is de uitkomst van geheel den geloofstrijd de kroning in het einde. Uitdrukkelijk staat er toch in Job 42 : 10, dat God hem na zijn lijden «dubbel zooveel schonk», en dat Jehovah Job's laatste meer zegende dan zijn eerste, zoo in zijn zonen en dochteren, als in zijn rijkdom aan vee, en in zijn lange leven. Job stierf oud en der dagen zat. Bij Job ging het eerst zoo tragische ten slotte in aardse weelde over.

Zoo nu was het bij Daniel niet. Vandaar dat hij de tweede in de orde blijft, en Job de derde wordt.

Dr. A. K.

*) Een onzer bestedende lezers vraagt, of ook al daartoe het boek Daniel uit den tijd der 70-jarige ballingschap, 't toch niet waarschijnlijk blijft, dat niet Daniel zelf dit boek schreef, doch een ander, die daarbij afging op door Daniel verstrekte gegevens. Hij deed die vraag vooral, omdat ten eerste in dit boek afwisselend van Daniel in den eersten en in den derden persoon gesproken wordt, en ten andere omdat van Daniel met lofverheffing de rede is, terwijl toch, zoo schrijft hij, niet te verwachten is, dat Daniel zich zelf met lof zal hebben vermeld. We kunnen hem dit niet toegeven. Ook de apostel Paulus spreekt afwisselend van zich zelf in den eersten en in den derden persoon. In Rom. 1 : 1 staat Paulus in den eersten persoon, in vs. 3, 8, 9 enz. in den eersten persoon, en wat de tweede benedijking aangaat, spreekt ook Paulus van zich zelf als ware hij een ander en vermeldt een bijzondere genade die hem was te beurt gevallen. Zie het in 2 Cor. 12 : 2. Hij zegt daar, dat hij een mensch in Christus kent, als sprak hij van een ander, en toch bedoelt hij hier zich zelf, en van dezen anderen mensch, die hij zelf is, verhaalt hij de wonderen die hem overkomen was. Bij Johannes vinden we hetzelfde in zijn Evangelie. Johannes vermeldt toch zelf, en zulks met nadruk, dat onder de elf getrouwe discipelen van Jezus hij de discipel was, dien Jezus lief had. Ook al kan men toestaan, dat men in onzen tijd veelal anders te werk gaat, toch mag hieruit in 't minst niet worden afgeleid, dat toentertijd, en niet nader in de Oostersche wereld, niet een andere wijze van doen vaak in gebruik was.

„Leem in de hand des pottenbakkers“.

Zal ik lieden niet kunnen doen, gelijk deze pottenbakker, o huis Israels! spreekt de Heere, ziet, gelijk leven in de hand des pottenbakkers, alsoo zijt gij lieden in Mijne hand, o huis Israels! Jer. 19 : 6.

De Schrift mint het zoo rijke beeld van den pottenbakker. Jesaja bezigt het tweemaal. Uit Jeremia wordt het in deze Mediatie opgenomen. En ook de apostel Paulus schreef er over in zijn brief aan de Romeinen.

De pottenbakker vormt zijn potten, schotels en vazen uit leem, wij zeggen thans klei, en in de stof waaruit hij zijn vaatwerk knutselt, zijn meest drie bestanddeelen, zand, ijzeroxide, soms met kalk vermengd, en voorts water. Hierin nu spiegelt zich op sprekende wijze de formatie van den mensch af. Ook de mensch werd geschapen uit „het stof der aarde“. Ook in den mensch heerscht niet de blinde stof, maar het bezielde vocht van 't bloed. En in dien mensch uit 't stof der aarde, met zijn heerlijk levensbloed, is uitgedrukt een kunstbeeld, al naar zijn aard, karakter en persoonlijkheid is, en dat kunstbeeld vormde God in den mensch toen Hij hem schiep, en drukt God nog in 't wezen van elk nieuw geboren kind uit, als liet 't levenslicht aanschouwt.

Dat spreken in de Schrift van den pottenbakker moge, om dit niet zeer euphonisch woord dat aan „potten“ denken doet, minder weluidend ons in de ooren klinken, toch uit er zich een rijke gedachte in. Denk u wat zand, ijzeroxide, kalk, water, en de man die het leem of de klei bereid heeft, en nu zijn werktuig met voet en hand naar eisch in gang zet, schep uit dit mengsel van stof en vocht de keurige producten.

De klei of het leem doet niets. De ijzeroxide, de kalk of het water doet niets. Het is al de kunstenaar die uit deze ongeschiedkundige grondstoffen 't kunstigste vaatwerk bereidt, en zooals een pottenbakker zijn schijven, gedraaid heeft, blijft straks het product dat in den gloei oven verlijkt en onveranderlijk blijft.

Dit beeld nu bezigt de Geest in de Schrift gedurig, om ons de diepe gedachte in te prenten, dat ook de bestanddeelen in ons wezen op zich zelf waardeloos zijn, en dat al hetgeen ook aan ons waardig en betekenis geeft, niet anders voorkomt, dan uit God, die in ons een zijner gedachten heeft uitgedrukt, en daardoor ons wezen, ons karakter en onze persoonlijke existentie heeft bepaald.

Ge hebt niet u zelf uitgedacht. Ge zijt niet geboren als een stuk blank papier, waarop gij nu zelf uw aard en karakter zoudt invullen. Ge hebt niet zelf in den loop van uw leven eerst aan uw existentie een bepaald wezen ingedrukt.

Nog eer ge geboren werd, toen uw lieve moeder u nog droeg, was uw aard, uw natuur, en uw karakter reeds geheel in u ingeprent. En het pasgeboren kindeke, dat straks uit de wieg naar het graf wordt uitgedragen, was toch een bloemknop, waar heel de bloemen die straks uit u zijn gekomen, reeds in school.

Dit wil niet zeggen, dat er niets van u zelf bijkwam. Zie maar hoe liebe, roos, of tulpe verschillen kunnen, al naar gelang ze den grond,

de atmosfeer en de verzorging mee of tegen hadden. De prachtige bloemen boeien ons dan op de tentoonstellingen, en een verwelkte en half-veramde plant, die in een vergeten hoek verdort, trekt ons niet aan.

En zoo is het ook in ons menschelek wezen en aanzijn. De zonde bracht in elk karakter, aard en natuur bederf aan. Verdorring treft u gedurig in den onontwikkelde. Bij een ieder is innerlijke verwarring, onregelmatigheid, en gebrek aan harmonie in de ontwikkeling en ontplooiing van zijn wezen te betreuren.

Vandaar dat zoo dikwijls bij de opvoeding een eerst u veel belovend kind later tegenvalt en teleurstelt. Er wordt ook voor land en volk op verre na niet uit het opkomend jonge geslacht gehaald, wat 't eerst beloofde, en wat ervan verwacht werd.

Zooals 't bij vaas en vaatwerk is, zoo is 't ook hier. Wat de pottenbakker schoon en zuiver op de schijven vormde, kan straks scheuren en barsten, verkleuren of scherven verliezen, zodat 't ten slotte liever weggegooid dan in de huiskast uitgesteld wordt. Maar al moet met dit alles gerekend worden, toch blijft ook bij vaas en vaatwerk elk stuk wat 't naar zijn eerste aanzien geweest is. Wat uit leem en klei geboetseerd is, houdt zijn type en zijn aard zooals 't van de schijven kwam en den gloei oven inging. De schotel blijft schotel, de kan blijft kan, de vaas blijft vaas. 't Behoudt alles zijn eigen aard, natuur en wezen. Het blijft wat het van meet af was. En zoo nu is 't nu ook met u zelf.

Gij zijt iets in u zelf, zoals niemand anders het is. Ge zijt iets op u zelf. Ge hebt iets eigs dat uw karakter uitmaakt. En dit eigne nu hebt gij niet van u zelf uitgedacht, noch voor u zelf verzonnen. Dit u eigne in aard, in karakter, dat heeft u van God. Zoo u in belichaamd, dat heeft u van God. Zoo u zooprepent, dat is 't wat u van God u gemaakt heeft.

Dit nu is de rijke, feitelijk heel u aanlijn, voor u en eeuwig, beheerschede gedachte, die God Almachtig aldus in niemand anders, maar in u, en in u alleen, verwezenlijkt wil. God schiep niet maar personen en laat niet maar kind na kind geboren worden, om dan later te zien, wat er uit worden moet.

Neen, in elk kind, dat God in 't leven uitzendt, belichaamt Hij zelf een eigen iets, telkens weer iets anders, opnieuw een eigen type en wezen, dat de wereld der menschen-kinderen op eigen wijs verrijkt. Zoo als wie goed optiet, zien kan, dat zelfs aan de rozenplant geen twee rozen geheel even zijn, zóó en nog veel scherper is 't onderscheid tusschen kind en kind, tusschen mensch en mensch. En al dit eigenaardige, dit bijzondere, dit strikt persoonlijke komt niet vanzelf uit u idee, dat wordt niet in u gebracht door wie u opvoedt, dat komt u niet van andere geesten toe die u beheerschen. Dat eigne, dat persoonlijke, dat alleen in u uitkomende wezen is u alleen van uw God toegekend, is door Hem en Hem alleen u ingeprent, ingedrukt en ingeplant bij uw schepping, en zulks wel naar gelang van het bestek in het eeuwige raadsplan Gods. Er zou iets ontbreken in de schepping Gods, zoo ook gij daarin niet tot aanzijn waret geroepen. Doch vandaar dan ook de heilige levensleuze, dat we niet alle kind en een kam zullen scheren, dat we niet de een den ander na moet bootsen, dat niet in 't al van een soort maken, de wijsheid van ons saamleven ligt.

Ook gij zijt, als we 't zo mogen uitdrukken, op de groote lijst der menschelek en eigen nummer. Een nummer dat aan niemand anders toekomt. Al wat ge als wezen zijt en hebt, is uit en door uw God in u ingebracht.

Vandaar de drieledige les, die uit dit leem en die schijven ook tot u komt.

Poog nooit iets anders te worden, dan wat God u als eigen wezen inschiept.

Wat God u inschiept, laat dit niet in de knop blijven, maar ontplooi het.

En dan ten leste, hebt ge wat God in u schiep en van u maakte doen verkleuren en half doen verdorren door uw zonde, worstel er dan tegen in, om weer steeds voller te worden, wat u van God in u gemaakt en gewild heeft.

Dr. A. K.

Amsterdam, 20 Oct. 1916.

Voor een niet groot maar belangstellend gehoor trad Dr. A. A. van Schelven Donderdagavond in de Keizersgrachtkerk op om den bidstond voor de Vrije Universiteit te leiden. Zijn inleidend woord ontleeft hij aan de Godspraak in Zacharia. 4 : 6. Hij wees er op, hoe dit woord diende om een moedeloos en teleurgesteld Israel, toen het zich opmaakte om den tempel en de stad te herbouwen, weer moed in te spreken. Zoo lag in dit woord een aanwijzing voor onze gebedsvrijheid en voor onzen gebedsinhoud voor de Stichting, die we liefhebben, maar die nog zoo veelzins zwak en klein is. Van harte werd dan ook met hem mede geboden, toen hij daarna de woorden en behoeften onzer Hoogeschool aan God den Heere opdroeg en Zijn zegen afsmekte over haar arbeid in het nieuwe levensjaar, dat zij zou ingaan.

Ook bij de overdracht van het Rectoraat, dat hedenmiddag plaats vond, was een talrijke schare opgekomen, die daardoor van hare belangstelling voor onze Universiteit blijf gaf. De aftredende Rector Prof. Dr. L. Bouman hield daarbij een rede over „Psychische activiteit“ waarvan we het korte persverslag hier weergeven :

In het begin van zijne rede betooft Spreeker, dat aan de mechanistische richting op het gebied der psychologie groote bezwaren kleven en dat van alle zijden gezocht wordt naar een andere oplossing, die meer bevredigt. Zoo meent sommigen, dat de studie van den zielkundigen roman, vooral de beschrijving in literaire vorm van de lichte psychoneurosen (door van Oudshoorn, Carry van Bruggen, Emants) met name den psychiater verder zal brengen. Deze opvatting wordt bestreden, evenals die van Cox in zijn bekend artikel „Psychiatrie contra wet“, terwijl de dieptepsychologie van Freud evenmin volgens spreker bevredigend kan schenken.

Eerst de laatste jaren zijn we een goed eind verder gekomen, dank zij vooral de onderzoekingen van Kulpe en zijn school. Men heeft leeren luizen, dat de gewaarwordingen en voorstellingen niet een heel af, zelfs niet het voornaamste in het bewustzijn zijn. Daardoor zijn de vraagstellingen andere geworden, is ook de experimentele arbeid op andere leest gewend.

De psychiater moet min of meer twee-slachtig zijn, eenzijdig psychopatholoog, anderzijds ana-

toom-physioloog. Wie de studie der anatomie en physiologie verwaarloost, begint een fout, maar wie zich hier toe blijft beperken en wacht op een „volledende“ anatomie-physiologie, begint een nog groter fout. De psychiater zal zich moeten beperken tot de experimentele-psychologie en zal de studie der filosofische psychologie buiten zijn terrein moeten houden.

Als een van de saliente punten van de moderne psychologie wordt beschouwd de psychische activiteit. Wil men de betekenis daarvan goed vatten, dan moet men nagaan, hoe de moderne psychologie tot ontwikkeling is gekomen en hoe men langzamerhand is gaan inszien, dat de activiteit tot hoofdzak, de receptiviteit en het mechanisme der voorstellingen tot bijzaak is geworden.

Door voorbeelden uit de praktijk wordt nu aangetoond hoe men, gezien bij het licht der moderne psychologie, een beteren kijk krijgt op het zoo belangrijke verschijnsel der hallucinatie op het gebied der psychopathologie. In de eerste plaats wordt besproken het hallucineren op verschillende zintuiggebieden. De verklaring daarvan werd bijna steeds op psychologisch gebied gezocht, de fenomenologische theorie geeft echter een beter inzicht.

Deze leert ons de zelfaanwezigheid en de werkelijkheid der waargenomen objecten, de zelfstandigheid tegenover de verschillende zintuig-functies. De waarneming is veel meer dan een complex van gewaarwordingen. Een en hetzelfde object kan door verschillende zintuigfuncties gegeven zijn. Ditzelfde geldt voor het hallucineren op verschillende zintuigen; deze hallucinaties hebben het „Akt“ karakter der waarneming, zij zijn de uitgingen van waarnemings-bedrag. Ook bij de reflex-hallucinaties en het Gedankenenalwerden kunnen de objecten der waarneming door verschillende functies gegeven zijn.

In de tweede plaats werden besproken de experimentele onderzoekingen uit de school van Kulpe en de toepassing van de systematische zelfwaarneming. Belangrijk zijn de onderzoekingen over de taak, de gedachten en den wil. De proefpersonen moesten daarbij mededeelen, wat zij doordleef hadden.

Zij begonnen in de taal van het leven te spreken en konden daarom ook aan de voorstellingen slechts een ondergeschikte betekenis toeschrijven voor hun innerlijke wereld. Zij wisten en dachten, oordeelden en begrepen, vatten zin, betekenis en verband, zonder dat zij een werkelijke ondersteuning daarbij ontvingen van de nu en dan opduikende zintuiglijke voorstellingen. Nu werden processen, toestanden, richtingen „akte“ ontdekt, die niet pasten in het schema der oudere psychologie.

De invloed van de taak kan zich bijzonder sterk doen gelden. Uit de proeven bleek, dat we voornamelijk zien, wat we moeten of willen zien. Bij de onderzoekingen van Rühler over gedachten kwam voor den dag, dat de voorstellingen niet als de draagsten van het denken konden beschouwd worden. De proefpersonen gaven telkens aan, dat van woorden of voorstellingen geen spoor aanwezig was. Mocht men denken, dat het innerlijk spreken, d.z. de optische, akustische of motorische woordvoorstellingen, toch noodzakelijk zou moeten begeelden, dat wat men gedachte zonder aanschouwing noemt (denken is innerlijk spreken, Max Müller e.a.) ook dit is niet juist en daarvoor zijn de bewijzen en de protocollen der experimenten te vinden.

Wij moesten ons losmaken van de gedachte, dat we niet kunnen zonder voorstellingen en woorden. Men gaat echter te ver door aan te nemen, dat principe elk object volledig zonder hulp van de aanschouwing, gedacht kan worden.

De betekenis van abstracte en algemene uitdrukkingen speelt een rol in het bewustzijn, ook zonder dat zij zich slaaf houden aan de aanschouwelijke grondslagen der woordvoorstellingen, die, zoals we uit eigen ervaring bij het denken weten, vaak afwezig zijn. Zoo gerakt men ook steeds verder van de mozaiekstructuur van het zieleleven, die op grond van de leer der gewaarwordingen en voorstellingen was aangenomen.

Door de gedachten is de weg naar de eigenlijke innerlijke wereld weer geopend geworden, het is niet meer een „Psychologie ohne Seele“ (F. A. Lange), niet meer een ik als een mystische kracht, ook niet „het denken“, maar ik denk, en tenslotte ook geen automatisch komen en gaan der voorstellingen, geregeld door de associatie-wetten. Deze verovering kwam daardoor tot stand, dat men zich onttroost had aan het standpunt, dat de zintuiglijke waarneming het een en alles zou zijn en de begrippen alleen hulpmiddelen om de feiten, die in de zintuiglijke ervaring waren gegeven, zoo eenvoudig mogelijk aan te geven, of wel psychologie niet anders dan derivaten uit de zintuiglijke ervaringen, maar chemische analogieën gedacht.

De gedachten waren nu zelfstandige vormsels en waarden geworden. Wel kon men ze niet zoo onmiddellijk waarnemen als de aanschouwelijke dingen. Het oude strijdblok, dat men niet kan denken en tegelijk de gedachten waarnemen, was bekend. Het ik kan niet gepluist worden. Men oefende zich echter om na te gaan, wat er doorleefd was bij het oplossen van een denktak. Men vond nu een merkwaardige overeenstemming in de resultaten, wanneer er verschillende proefpersonen aan de proeven deelnamen en ook bij vergelijking van de verschillende resultaten bij denzelfden proefpersoon. Er bleek tevens, dat dit een geheel bijzonder proces is, waaraan men zich geheel moet overgeven, maar dit vroeger niet toegepast werd, wist men niet de activiteit niet te vinden.

De gedachten bleken nu met zekerheid vastgesteld te kunnen worden, evenals een zintuig-indruk, veel trauwer en vrijer dan de beelden, waarmede ons geheugen en onze phantasie opereeren.

De onderzoekingen van Ach over den wil brachten dit belangrijke, dat het actuele moment bij het wilproces als het voornaamste moet beschouwd worden. De spanningen en spierge-gewaarwordingen bij de gespannen opmerkzaamheid werden vroeger als het wezen der opmerkzaamheid beschouwd. Uit de proeven Michotte en Priim bleek, dat de rol der spier- en bewegings-gewaarwordingen sterk overschat is geworden. De bewustheid „ik wil“ is iets heel bijzonders en wordt ook als zoolang doordleefd tegenover andere psychische fenomenen.

Een praktische conclusie ligt op het gebied der pedagogie. Ook al heeft men groote waarde aan de aanschouwing bij het onderwijs, de experimenten hebben geleerd, dat ook het niet-aanschouwelijke klaar en scherp omschreven kan zijn. Ook in de aanschouwing kan men het denken niet missen. De experimenten over de taak staan in verband met het voornaamste doel, wat den pedagoog voorwerft, n.l. de karakterooring.

De wilskracht en de plichtvervulling zijn voor een deel, misschien wel voor een groot deel, afhankelijk van de determineerende „Vindzinnen“, treden zij sterk op den voorgrond, dat een

het bewustzijn van plicht meer op den voorgrond te treden. Belangrijk is dit ook voor de studie der abnormale karakters.

Ten slotte komt de vraag ter sprake, of er verband is tusschen de nieuwere opvattingen op het gebied der biologie en die der moderne psychologie (Mendelsine, Driesch). Aangegeven wordt, dat een tak der biologie, de moderne dierspsychologie, in relatie staat tot de moderne denkpsychologie. Door Von Uexküll is het begrip „Gegenwelt“ ingevoerd, maar dit begrip werd door hem materieel gedacht. Camillo Schneider heeft deze „Gegenwelt“ psychisch gedacht en is deze bijzonderheid der reacties van de diersoorten psychisch, dan treft de analogie met de psychische activiteit.

Na de vermelding van de fata academica eindigde Prof. Bouman met het rectoraat over te dragen aan Prof. Dr. P. A. E. Sillevius Smitt. Zoals uit de fata academica bleek, werden in den afgelopen cursus ingeschreven 12 studenten in de Theologie, 8 voor de Rechten, 2 voor de Letteren en een voor de Medische faculteit, te zamen dus 23 studenten. Verlijdend is, dat het aantal studenten in de Theologie, dat een vorig jaar slechts vijf bedroeg, thans weder steeg tot twaalf, al moet hierbij wel in het oog worden gehouden, dat een hunder uit Kampen overkwam om zijn studien aan de Vrije Universiteit voort te zetten, en een ander, uit Zuid-Afrika overgekomen, zich alleen liet inschrijven om tot Doctor in de Theologie te kunnen promoveeren, en na zijn promotie ons weder verliet.

Christelijke lectuur voor onze Militairen.

Nu de lange winteravonden weder aankomen, is het zeker van hoog belang, dat onze militairen van goede lectuur worden voorzien.

Zij, die door de mobilisatie nu reeds meer dan twee jaar onder de wapenen staan, dragen wel het zwaarste deel van den last, dien de oorlogstoestand in Europa ook op ons vaderland heeft gelegd. Het al dunder worden der levensmiddelen en al meer stijgen der belastingen moge ook elders den druk doen gevoelen, het grootste offer wordt toch van hen gevraagd, die opgeroepen zijn om de wacht op de grenzen te betrekken. Zij zijn verwijderd van hun huis en gezin; ze moeten in een omgeving verkeeren, die zedelijk en religieus verre van verheffend is; ze ontberen voor hun geestelijk leven zooveel, en staan aan zoo menige verleiding bloot. Al wat er kan gedaan worden om hen te helpen en te steunen, is daarom plicht. En niet het minst dient er gezorgd te worden, dat zij goed geestelijk voedsel ontvangen. Anders dreigt de verveling van het eenentogige leven hen op verkeerde paden te voeren.

Het was daarom een uitnemende gedachte, dat uit het Centraal Nationaal Comité, dat onder leiding van Dr. Vonckenberg opgericht is, om overal waar de behoefte zich doet gevoelen, tijdelijk militairen Tehuizen op te richten gedurende de mobilisatie, een afzonderlijke Commissie gevormd werd, welke de opgerichte Tehuizen van Christelijke lectuur voorzien wil. De kas van dit Comité is echter reeds zoo aangesproken, dat er bijna geen geld meer voorradig is, en daarom wordt ons verzocht een dringend beroep te doen om gaven voor dit goede doel. Zeker zullen niet alleen gaven in geld, maar ook goede Christelijke boeken in dank worden aangenomen. En dat onze militairen zulke boeken op grootten prijs stellen, blijkt wel. Van het pas in het Nederlandsch vertaalde geschrift van Prof. Westphal, dat onder den titel van *Jezus van Nazareth* een samenvatting geeft van wat in de vier Evangelien van het leven van Christus ons meegedeeld wordt, is de eerste oplage, die 10.000 exemplaren bedroeg, reeds zoo goed als uitgedeld, en de aanvraag is nog zoo groot, dat tot een tweede oplage zal moeten worden overgegaan. Zoo wordt in deze Christelijke lectuurverspreiding onder de militairen ons een kostelijke gelegenheid tot Evangelisatie geboden, die we niet ongebruikt mogen laten voorbijgaan. Laat daarom, een ieder voor dit goede doel iets bijdragen. Beter dan voor den arbeid ten bate onzer militairen kan onze gave in dezen tijd wel niet worden besteed.

Zorg voor ons reizend publiek.

Een onzer lezers, die onlangs den Zondag te Amsterdam in een hotel moest doorbrengen, klaagt ons, dat hij, trots al de moeite door hem gedaan, geen Kerkbode kon krijgen, waarin de predikbeurten in onze Gereformeerde Kerken werden opgegeven. In het hotel zelf was wel het Predikbeurtenblad van de Hervormde Kerk aanwezig, maar geen Gereformeerde Kerkbode. Even vruchteloos was een poging om een Kerkbode in de boekwinkels te krijgen, want deze verwezen hem naar de kiosken. En toen hij nu den portier opdroeg een Kerkbode bij een kiosk te koop, bracht deze hem weer niet de Kerkbode, maar het Predikbeurtenblad.

Hij vraagt ons, op deze zaak de aandacht te vestigen van de Kerkeraden in onze groote steden. Er wordt, zoo merkt hij op, vaak in de Christelijke bladen geklaagd over de weinige kerkseheid van het reizend publiek. Voor die klacht moge aanleiding bestaan, maar des te meer is het de roeping van de Kerkeraden om te zorgen, dat het reizend publiek de gelegenheid heeft om de noodige inlichtingen te krijgen, wanneer het Zondags in een onzer groote steden verlooft, en de bediening des Woords wil bijwonen.

Vandaar dat hij voorstelt, dat de Kerkeraden voortaan gratis aan de hotels een Kerkbode zullen toezenden, opdat ieder reiziger wete kunne, waar hij ter kerk kan gaan. En indien dit niet mogelijk is, dat de Kerkeraden dan althans zorgen zal, dat een

voldoend aantal exemplaren van de Kerkbodes bij de kiosken te verkrijgen zijn.

Gaarne brengen we dit voorstel onder de oogen onzer kerkeraden. Of er medewerking voor dit plan te vinden zal wezen bij de directieuren onzer hotels, weten we niet, maar het kan in elk geval beproefd. In de meeste Zwitsersche hotels vindt men een opgave van de verschillende kerkbeurten; vooral de Engelsche Kerk zorgt er voor, dat in elk hotel staat aangegeven, waar en wanneer haar dienst zal gehouden worden. Zulk een aankondiging is dan tevens een opwekking om het kerkbezoek niet te verzuimen. Waarom zou dit ook in ons land niet kunnen worden nagevolgd?

Bond tegen het vloeken.

Het is, zoo zegt onze Catechismus, een zoo groote zonde, Gods naam met vloeken en zweren te lasteren, dat God zich ook over diegenen vertoert, die zooveel het hun mogelijk is, dit vloeken en zweren niet helpen weren en verbieden.

Nu is het een droef feit, dat er wel geen land is, waar dit vloeken en zweren zoo in zwang is als in ons Christelijk Nederland. Ge kunt in onze groote steden op straat niet loopen, of ge hoort telkens op de schriklijkste wijze Gods naam misbruiken. Wie in spoor of tram reist, wordt telkens geërgerd door dit misbruiken van Gods naam. In ons leger is dit vloeken zoo erg, dat het soms schijnt, alsof er een wedijver bestaat, wie de ergerlijkste en Godslasterlijkste vloeken kan uitbraken. En niet alleen bij de lagere standen, maar evenzeer bij meer ontwikkelden en hoogstaanden, stuit ge telkens op dit misbruiken van Gods naam.

Nu is het niet voldoende, dat ons Christenvolk zelf zich niet aan dit schriklijk kwaad schuldig maakt, en toetert, dat in eigen gezin, ook door wie daar inwoont, Gods naam niet onthieldig wordt door dit vloeken en zweren. God verzoort zich ook over degenen, zoals onze Catechismus zegt, die dit vloeken en zweren niet helpen weren en verbieden. En al voegt onze Onderwijzer terecht er aan toe: *zooveel hun mogelijk is*, toch mag deze beperking geen vrijbrief zijn om niets te doen. Het vloeken te weren en te verbieden, moge niet altoos in onze macht staan, we kunnen er althans wel tegen *getuigen*. En juist aan den moed om dit te doen, ontbreekt het zoo vaak. Indien elk Christen, wanneer hij vloeken hoorde in een gesprek, dat met hen gevoerd werd, terstond daartegen opkwam, zou het kwaad nooit zulk een omvang in ons volksleven hebben aangenomen.

Van harte juichen we het daarom toe, dat er thans een *bond is opgericht tegen het vloeken*. Tegen allerlei nationale zonden wordt de strijd aangebonden. Er zijn bonden om het dragmisbruik tegen te gaan; bonden om het kwaad van de ontucht te beteugelen; bonden om het gevaar, dat in bioscopen en theaters schuilt, te weren. Dit alles raakt echter het *zedelijke* leven. En het heeft soms den schijn, alsof wel eens vergeten wordt, dat *er geen groter zonde is, noch die God meer vertoert, dan de lastering Zijns naam*.

De jongste Synode van de Christelijk Gereformeerde Kerk in Amerika.

II.

Ten slotte moge ook nog de aandacht gevestigd worden op de meest belangrijke besluiten, die onze zustersynode inzake haar eigen kerkelijk leven nam.

Voor eerst was er klacht, dat het *kerkelijk examen* voor de toelating tot den Dienst des Woords (het zoogenaamd peremptoir examen) te weinig onderscheiden was van het examen aan de Theologische School afgenomen (wat in Amerika ons praeparatoir examen vervangt); sommigen wilden zelfs het kerkelijk examen geheel afschaffen, ten einde den candidaten de schande van te zakken en der Classis veel werk te besparen, en het examenrecht geheel naar de School overbrengen.

Volkomen terecht heeft de Synode besloten op dit laatste verzoek niet in te gaan. Ze handhaafde den regel van het Gereformeerde Kerkrecht, dat het *recht van de toelating tot het ambt bij de Kerk* behoort en deze dat recht niet aan de School mag overdoen. Maar tegelijk werd erkend, dat er een onderscheid moest bestaan tusschen het examen door de School, en dat door de Kerk afgenomen, in zoo verre het eerste een *meer wetenschappelijk*, het tweede een *meer kerkelijk* karakter moet dragen; zelfs bleef de Synode een commissie te benoemen, die haar een wel uitgewerkt plan ter regeling dezer examens zou voorleggen. Met belangstelling wachten wij het advies dezer commissie af, daar we hier voor een vraagstuk staan, dat ook in onze kerken tot moeilijkheden aanleiding geeft, zelfs meer nog dan in Amerika, omdat onze a.s. Dienaren des Woords niet twee, maar drie examens hebben af te leggen: het candidaten-examen aan de Universiteit of Theologische School, en daarna het praeparatoir en peremptoir examen voor de Classis. Nu moge voor degenen, die vlot ter taal zijn en niet aan zenuwachtigheid lijden, de veelheid dezer examens geen bezwaar opleveren, voor niet weinigen is vooral het kerkelijk examen een schrikbeeld, omdat zij hier staan voor hun onbekende examinatoren, die niet altoos een juist begrip hebben van wat een examen beteekent. Zoo werd nog onlangs aan een candidaat bij zijn kerkelijk examen gevraagd, eens al de theologische professoren op te noemen, die aan de verschillende Universiteiten in Nederland en te Genève onderwijs hadden gegeven! Hoeveel predikanten

in onze Kerk kennis der voor de dien eisch dat afgewijst ernstiger g dan bij en alleen in terwyl het drukt, dat bij de ver hem niet hoeverre door een vakken, is veel meer examinator wel inden, examen he der School Al zal he kennis niet het kerkelijk wezen het der belijder het ambt.

Een twe evenals bij aanleiding van niet-ge naamde sa komsten de woord te gewone of groote die gebrek aa te dienen, i nooit als su de gewone vervangen. daarom de hetgeen oot Synode ha het recht h een stichtel Classis hem dit recht d die Classis, maar niet d

Een derd op onze Sy was deze, of zou vaststel des geloofs wezen er o, plechtigheid meente ver meer eenhe Terecht gin dit verzoek bruikelijke v voldoende a waarborgen; een apart F gewekt wor doen van l wordt; wa de beteeke door een pl worden, m prediking e de vraag in schielijk zou v van de op nader te for deze Synode derlijk Formi deling mette Een aconfir niet en o vermeden w

Een vierd was, hoe de personen, d voor het lid Vroeger had bepalingen i zulke person omdat zij i hebben. Ten Synode deze schraapt. Dat niets meer te Voor eerst m van het lidm vaarden, m pogingen in persoon heb daard duidelij van dit besl nomen is, t neer dit haat slotte wel e persoon zich blijft de K afdgedoelde t uit een gei Maar geheel staan, want zulk een per zich aan haat nog tot voor haat kerkelij kunnen excoi Christelijke G wel een sterl kant op wil. Synode van goed eind de Synode om a aanvaarden, i bij een ande met de leer i het niet niem iemand zich i ontkróm om e de tucht te tocht met de grond, dat zu nog dienstbaa zing van zulk zich van de K daar men zie niet naar eig heeft aangesl val het presi gehandhaafd deze gronder praktische m